

ΠΑΡΙΣ ΓΟΥΝΑΡΙΔΗΣ

ΕΞΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΙΣΧΥΣ ΣΤΟΝ ΚΕΚΑΥΜΕΝΟ: Η ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΤΑΞΗΣ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΑΡΧΟΝΤΩΝ

Πα το *Στρατηγικόν* του Κεκαυμένου έχουν γραφεί πολλά¹. Μάλιστα, έχει λεχθεί ότι ο τίτλος *Στρατηγικόν* δεν ταιριάζει παρά μόνο σε ένα μέρος του έργου, αυτό που μιλά για τους στρατιωτικούς χειρισμούς, και έχει προταθεί να του δοθεί ένα άλλο όνομα: «Παλαιήσεις και Αφηγήσεις» (*Conseils et Récits*)². Ωστόσο, νομίζω πως μια τέτοια ονομασία είναι περιγραφική, βασίζεται στην πρώτη εντύπωση που δίνει το έργο και δεν αναφέρεται στην ουσία του. Επειδή το θέμα μου βρίσκεται σε άμεση συνάφεια με την ουσία του έργου του Κεκαυμένου, ας μου επιτραπεί να αναφερθώ για λίγο στο χαρακτήρα του.

Συμβατικά το *Στρατηγικόν* είναι μια σειρά από συμβουλές προς τα τέκνα του Κεκαυμένου για τη σωστή συμπεριφορά. Ωστόσο, η συμπεριφορά που υποδεικνύει ο Κεκαυμένος δεν είναι η υπακοή σε κάποιους κανόνες ή σε κάποιο ηθικό πρότυπο· βασίζεται στη συνεχή εκτίμηση της κατάστασης. Κάθε συμβουλή του *Στρατηγικού* αποκτά τη σημασία της στο εσωτερικό της ενότητας στην οποία βρίσκεται. Έτσι, υπάρχει η δυνατότητα πρότασης συμπεριφορών που να διαφέρουν από το ένα κεφάλαιο στο άλλο και που κάποτε μοιάζουν αντιφατικές. Ο Κεκαυμένος π.χ. βεβαιώνει ότι δεν είναι λυσιτελές να αλλάξει κάποιος επάγγελμα, δίνοντας σαν παράδειγμα τον ναυτικό ο οποίος δεν μπορεί να μετατραπεί σε στρατιώτη³. Από την άλλη πλευρά, όμως, προτείνει στον αυτοκράτορα, προκειμένου

1. P. Lemerle, *Prolégomènes à une édition critique et commentée des "Conseils et Récits" de Kékaumenos, Mémoires de l'Académie Royale de Belgique, Classe des Lettres* 54, fasc. 1, Bruxelles 1960· A. Kazhdan – Ann Wharton Epstein, *Change in Byzantine Culture in the Eleventh and Twelfth Centuries*, University of California Press, Berkeley-Los Angeles-London 1985· ελλ. μτφρ.: *Αλλαγές στον Βυζαντινό Πολιτισμό κατά τον 11ο και τον 12ο αιώνα*, μτφρ. Ά. Παππάς – Δ. Τσουγκαράκης, Αθήνα 1997. Στη μελέτη αυτή χρησιμοποιώ την ελληνική έκδοση του κειμένου του Κεκαυμένου: *Κεκαυμένος, Στρατηγικόν*, μτφρ. – εισ. – σχόλια Δ. Τσουγκαράκης, Αθήνα 1993. Οι παραπομπές γίνονται στις παραγράφους.

2. Lemerle, *Prolégomènes*, 18-19.

3. §54. Πρβλ. Kazhdan – Epstein, 92.

να αποτραπεί η αρπακτικότητα των επικεφαλής του στόλου, να καλέσει και να θέσει ως αξιωματικούς στα πλοία απόμαχους του στρατού⁴.

Πα τις κατά περίπτωση και ενίοτε αντιφατικές συμβουλές είναι χαρακτηριστικά τα τρία κεφάλαια στα οποία ο Κεκαυμένος μιλά για την απονομή δικαιοσύνης. Στο καθένα από αυτά, υπό διαφορετικές συνθήκες, προτείνει και μια διαφορετική στάση. Η πρώτη είναι αυτή που απαιτεί τη δικαιοσύνη ως απόλυτο αγαθό⁵. Εκεί, ο ήρωάς του θα επιδιώξει το δίκαιο με κάθε τίμημα, ασκώντας πιέσεις στους κατηγορούς και τον δικαστή και, φτάνοντας σε μια συμπεριφορά που είναι ασυνήθιστη στις σελίδες του *Στρατηγικού*, τη δημόσια προβολή της αδικίας: *κραύγασον, ἔλεγχον ἐπὶ πάντων*. Διαφορετική είναι, όμως, η στάση του ήρωά του όταν πρέπει να κρίνει το δίκαιο ως δικαστής. Εκεί, η στάση του, παρό το γεγονός ότι πάντα η αναζήτηση του δικαίου είναι πρωταρχική, προσαρμόζεται στους κανόνες που διέπουν τα δικαστήρια, με το φόβο της έκθεσης στην επανάληψη της δίκης από ανώτερο δικαστήριο⁶. Τέλος, ο Κεκαυμένος κάνει λόγο για τη δικαιοσύνη που θα μπορούσε ο ήρωάς του να απονείμει στον πληθυσμό μιας περιοχής ως τοπικός άρχοντας (θα μιλήσουμε για αυτόν αμέσως μετά). Εκεί, ο Κεκαυμένος αναφέρει ότι ο ήρωάς του δεν πρέπει να εξοργίζεται και να θυμώνει όταν κάποιος διαπράττει κάτι άδικο ή ασχρό. Στην περίπτωση αυτή, η απονομή της δικαιοσύνης, σύμφωνα με τον συγγραφέα του *Στρατηγικού*, πρέπει να διαχέεται σε μια σειρά από διαδικασίες, έτσι ώστε να μην επωμίζεται ο τοπικός άρχοντας την ευθύνη της τιμωρίας. Ο τοπικός άρχοντας, άλλωστε, για να συνεχίσει να χαίρει του σεβασμού των ανθρώπων της περιοχής του, οφείλει να παραβλέπει σε ποσοστό που φτάνει το 99% τις ελαφρές παρεκτροπές⁷. Συμπεριφορά πολιτικού.

Αν και δέχεται ότι τα παλαιότερα στρατηγικά και τα άλλα σχετικά βιβλία περιέχουν πολλές και σημαντικές συμβουλές⁸, ο Κεκαυμένος θεωρεί πως σε κάποια από αυτά υπάρχει μια αδυναμία προσδιορισμού της συμπεριφοράς. Μιλώντας για δύο αντιφατικές παραδόσεις, αν ο στρατιωτικός ηγέτης πρέπει να εμπνέει στους στρατιώτες φόβο ή αν πρέπει να είναι αγαπητός⁹, ο συγγραφέας του *Στρατηγικού* θεωρεί ότι υπάρχει υστέρηση, αφού καμία δεν αναφέρεται στον τρόπο συμπεριφοράς. Ο Κεκαυμένος παρουσιάζει¹⁰ το δικό του *Στρατηγικόν* σαν μια

4. §87.

5. §1.

6. §5. Πρβλ. §2.

7. §58.

8. §17.

9. §16.

10. §29.

αποτελεσματική μέθοδο για επιτυχία στο βίο, προσαρμοσμένη στις απαιτήσεις της σύγχρονης του πραγματικότητας: *ἐγὼ γὰρ συνέταξα ... ταῦτα μὴ ὄντα εἰς ἄλλο στρατηγικὸν μὴδὲ εἰς ἄλλο βιβλίον· ἐξ οἰκείου γὰρ μου συλλογισμοῦ καὶ ἐξ ἀληθινῆς πείρας ταῦτα συνέταξα*¹¹. Ἀλλωστε, αν και ο συγγραφέας αναφέρει και κάποια κλασικά παραδείγματα, τονίζει ότι αυτά που παραθέτει είναι *ὄσα πρὸ μικροῦ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν συνέβησαν*¹².

Ο Κεκαυμένος επικαλεῖται την ανθρωπίνη επινοητικότητα και ζητά την καινοτομία που είναι προσαρμοσμένη στην πραγματικότητα. Πέρα από τις στρατιωτικές μηχανές που ζητά από τους στρατιωτικούς να εφεύρουν¹³, ο Κεκαυμένος αναφέρεται και σε άλλες πρωτοβουλίες, όπου *ἡ φύσις δάσκαλός ἐστι πάσης μηχανῆς καὶ πανουργίας*, όπως η πρωτοβουλία των κατοίκων της Δημητριάδας, οι οποίοι, αν και δεν γνώριζαν από πόλεμο, συνεργάστηκαν με τον δούκα Θεσσαλονίκης προκειμένου να απαλλάξουν την πόλη τους από τους Βουλγάρους¹⁴.

Είναι γνωστό, το *Στρατηγικὸν* δεν είναι το έργο ενός λογίου¹⁵. Είναι ένα έργο όπου οι συμβουλές διατηρούν με την πραγματικότητα, της οποίας είναι απόρροια, μια στενή σχέση λυσιτέλειας, έχουν ως στόχο τη χάραξη ενός σχεδίου για μια επιτυχή σταδιοδρομία. Το μάθημα συμπεριφοράς που δίνει ο συγγραφέας του *Στρατηγικοῦ* είναι αυτό της προσαρμογής στην πραγματικότητα με προοπτική την επιτυχή κοινωνική άνοδο του ατόμου. Έτσι, το *Στρατηγικὸν* ανταποκρίνεται στο όνομά του, είναι ένα εγχειρίδιο στρατηγικής για την κατανόηση της πραγματικότητας και της προσαρμοσμένης σ' αυτήν συμπεριφοράς, είναι ένας οδηγός για τις αναγκαίες κινήσεις που επιτρέπουν την πρόβλεψη και την επιτυχία στο βίο.

Υπάρχει ένα κεφάλαιο του *Στρατηγικοῦ*, αυτό για την ενοκίαση της υπηρεσίας εισπραξίας των φόρων, όπου είναι παρόντα πολλά από τα στοιχεία που συνθέτουν την εικόνα της κοινωνίας του 11ου αιώνα, σε όλες τις διαστάσεις της. Εκεί περιγράφονται εναργέστατα οι σχέσεις εξουσίας και εμφανίζεται η «τάξική» τοποθέτηση του συγγραφέα μας.

Αποτρέποντας τους ανθρωπούς του να εγωμιστούν την εισπραξία των φόρων¹⁶, ο Κεκαυμένος διηγείται την καταστροφική απόφαση του πρωτοσπαθαρίου Ιωάννη Μάιου, ενός συγγενή των Κεκαυμένων, να αναλάβει, με κίνητρο το κέρδος, το έργο αυτό στην *ἐπίσκοψιν Ἄρραβισοῦ*. Στην προσπάθεια του πατέρα

11. §21.

12. §30.

13. §14. Πρβλ. §18.

14. §31. Πρβλ. Lemerle, *Prolégomènes*, 66.

15. Ο Lemerle (*Prolégomènes*, 39) θεωρεί πως το κείμενο είναι γραμμένο από έναν στρατιώτη.
16. §37.

του Κεκαυμένου να πείσει τον πρωτοσπαθάριο να μην αναλάβει την υπηρεσία αυτή, ο Ιωάννης Μάιος απάντησε δείχνοντας τα μέγαρα που, προφανώς, είχαν κτιστεί πρόσφατα στην Κωνσταντινούπολη, και λέγοντάς του *πάντες οὔτοι οἱ οἶκοι ἀπὸ τῶν δημοσιακῶν δουλειῶν συνέστησαν*. Βέβαια, όπως ήταν φυσικό, ο Ιωάννης Μάιος καταστράφηκε οικονομικά.

Στη συνέχεια, αναπτύσσοντας το ίδιο θέμα, ο Κεκαυμένος κάνει εκτενέστατα λόγο για κάποιον που θα μπορούσε να αναλάβει την εισπραξη φόρων. Το εύκολο και γρήγορο κέρδος οδηγεί τους οικείους του, φίλους και σύζυγο, να του πουν: *ἐγχειρίσθητι κἂν ἐκπροσωπικὴν ἢ τὴν ἀρχοντίαν ἢ τὸ βασιλικὸν τῆς πολιτείας ἡμῶν καὶ ἔχεις διοικηθῆναι σὺ τε καὶ ὁ οἶκός σου καὶ οἱ ἄνθρωποί σου*. Με άλλα λόγια, οι οικείοι τον πιέζουν να αναλάβει την εισπραξη των φόρων στην περιοχή του, με την πεποίθηση ότι θα εξασφαλίσει σημαντικά εισοδήματα για τον ίδιο και τους ανθρώπους του. Ο Κεκαυμένος βεβαιώνει ότι η επιχείρηση θα μπορούσε να ήταν αποδοτική μόνον αν αυτός που θα αναλάμβανε ήταν αποφασισμένος να φερθεί άδικα. Ο ποταπός τελώνης, λέει ο συγγραφέας του *Στρατηγικοῦ*, δεν είναι δυνατόν να είναι δίκαιος και τονίζει ότι η ανάληψη της υπηρεσίας δεν ταυριάζει σε αυτόν που μεσιτεύει για τους ανθρώπους της περιοχής του και στον οποίο προστρέχουν όλοι για να ακούσουν έναν καλό λόγο, δηλαδή τον τοπικό άρχοντα.

Ο άνθρωπός μας, έχοντας αναλάβει την εισπραξη των φόρων βρίσκεται σε δύσκολη θέση, τόσο σε σχέση με τους ανθρώπους της κοινωνίας του όσο και με τον εκπρόσωπο της κεντρικής εξουσίας στην περιοχή. Πράγματι, αν ο εκπρόσωπος της κεντρικής διοίκησης ζητήσει κάποια υποζύγια για αγγαρεία, ο εισπράκτορας των φόρων οφείλει να τα εξασφαλίσει. Ωστόσο, ζώντας σε μια περιοχή που όλοι τον ξέρουν και τους γνωρίζει όλους, δεν θα τολμήσει να ζητήσει τη συνεισφορά της αγγαρείας από τους συγγενείς του, δεν μπορεί να την απαιτήσει από τους φίλους του, αλλά και δεν δύναται να την αξιώσει και από κάποιον άνθρωπο που έχει πολιτική εξουσία (*δυνάστην*). Έτσι, θα αναγκαστεί, είτε να πληρώσει ο ίδιος την αγγαρεία, είτε να πει στον εκπρόσωπο της κεντρικής διοίκησης ότι δεν κατόρθωσε να βρει τα υποζύγια. Και τότε, αυτός που όφειλε *τιμηθῆναι* θα υποστεί ταπεινωτική ατίμωση και θα έχει το όνειδος *εἰς γενεάς γενεῶν*, από τη μαστιγωση και τον εξευτελισμό που θα του επιβάλει ο εκπρόσωπος της κεντρικής εξουσίας. Στην περίπτωση που ο άνθρωπός μας ασκήσει τη διοικητική εξουσία του για να εξασφαλίσει την αγγαρεία, όπως έχει το δικαίωμα, θα στρέψει ολόκληρη την τοπική κοινωνία εναντίον του. Συμπεριφορά που δεν ταυριάζει σε τοπικό άρχοντα.

Τέλος, ο Κεκαυμένος προσθέτει πως, πέρα από την κοινωνική απαξίωση που θα φέρει η ανάληψη της εισπραξης των φόρων, είναι σχεδόν δεδομένο ότι, για ένα μακρὺ χρονικὸ διάστημα, ο άνθρωπός μας θα βρεθεί, δίκαια ἢ άδίκαια, σε δικαστικές διαμάχες για τους φόρους που εισέπραξε. Στους δικαστικούς αγώνες, εξηγεί ο

Κεκαυμένος, η επιχειρηματολογία δεν είναι αρκετή και ο δικαστής θα ζητήσει από τον τοπικό άρχοντα να ορκιστεί. Η ορκοδοσία του, αν είναι ψευδής, πράγμα που ο Κεκαυμένος απεύχεται, θα προκαλέσει την αγανάκτηση και την περιφρόνηση όλων, ενώ αν αρνηθεί να ορκιστεί, θα αναγκαστεί να φύγει, *ἐξουθενημένος και όνειδιζόμενος*¹⁷.

Ο Κεκαυμένος περιγράφει έναν επώνυμο και πραγματικό εισπράκτορα φόρων, τον εξάδελφο του πατέρα του πρωτοσπαθάριο Ιωάννη Μάιο, και έναν φανταστικό. Ο πρώτος είναι αυτός που ονειρεύεται πως θα γίνει ιδιοκτήτης ενός πολυτελούς μεγάρου στην Κωνσταντινούπολη, για να εισέλθει στην καλή κοινωνία της πρωτεύουσας. Έτσι, αναλαμβάνει την εισπραξη των φόρων και καταστρέφεται οικονομικά. Ο άλλος, ο φανταστικός, είναι αυτός που, κάτω από την πίεση των οικείων του, αναλαμβάνει την εισπραξη των φόρων στην επαρχία από όπου προέρχεται. Πρόκειται για έναν τοπικό άρχοντα, έναν πλούχοντα της περιοχής του. Και ο ένας και ο άλλος είναι άνθρωποι της τάξης του Κεκαυμένου. Ο χρόνος δεν επιτρέπει να επεκταθώ στον ορισμό της κοινωνικής αυτής ομάδας, που, συνοπτικά, θα ονομάσουμε τοπικούς άρχοντες. Ας αναφέρω, ωστόσο, ότι πρόκειται για εύπορους και με παρηγοσία ανθρώπους. Στην προσπάθειά τους, μέσω του εύκολου, γρήγορου και, τελικά, άδικου κέρδους, να βρουν έναν τρόπο για να συμπεριληφθούν στην κυρίαρχη τάξη, ο συγγραφέας του *Στρατηγικού* είναι ριζικά αντίθετος, γιατί την θεωρεί επικίνδυνη για τη σταδιοδρομία τους και για τη στρατηγική που οφείλουν να αναπτύξουν προκειμένου να ανέλθουν κοινωνικά. Ο Κεκαυμένος υποστηρίζει ότι ο επαρχιακός πλούχοντας, ο τοπικός άρχοντας, αντί να κυνηγά την χίμαιρα της εύκολης κοινωνικής ανόδου, πρέπει να συνεχίσει να ασκεί τον κοινωνικό ρόλο του, που είναι το *μεισιτεύειν και είρηνοποιεῖν* στον τοπικό πληθυσμό, αυξάνοντας το κύρος του. Πρόκειται για έναν άνθρωπο με κοινωνικό κύρος τον οποίο εμπιστεύονται οι άνθρωποι της περιοχής.

Στην περιγραφή της περιπέτειας του εισπράκτορα των φόρων που κάνει ο Κεκαυμένος βρίσκεται και ο άλλος παράγων, η κρατική εξουσία με τις δύο μορφές της, τη διοίκηση και τη δικαιοσύνη που εμπλέκουν τον τοπικό άρχοντα σε διαδικασίες απώλειας κύρους. Απέναντι στην άσκηση της κρατικής βίας, βίας που ήταν καθημερινή, ο άνθρωπός μας εμφανίζεται ανίσχυρος. Πρέπει να υποστεί το ξυλοδαμό και τον εξευτελισμό, χωρίς να μπορεί να προβάλει την παραμικρή αντίσταση. Αλλά και όσον αφορά τη δεύτερη μορφή της κρατικής επέμβασης, τη δοκιμασία της δικαιοσύνης, η περιγραφή που κάνει ο Κεκαυμένος είναι και αυτή εξίσου δυσάρεστη. Με τη διαπίστωση ότι οι δικαστικές διαδικασίες εμπλέκουν τον τοπικό άρχοντα σε μακροχρόνιες περιπέτειες, ο Κεκαυμένος θεωρεί ότι το κοινωνικό του κύρος θα υποστεί ανεπανόρθωτη φθορά.

17. §37.

Στη σχέση ανάμεσα τον τοπικό άρχοντα και τον εκπρόσωπο της κεντρικής εξουσίας, αναφέρεται, και μάλιστα εκτεταμένα, ο Κεκαυμένος και σε ένα άλλο κεφάλαιο¹⁸. Ο συγγραφέας του *Στρατηγικού* προβλέπει επισκέψεις και δώρα του τοπικού άρχοντα στην *υπερέχουσαν κεφαλήν* στην περιοχή. Ωστόσο, οι σχέσεις των δύο ανδρών περιγράφονται ως μια εν δυνάμει διαμάχη και ο Κεκαυμένος αναπτύσσει τη στρατηγική που ο τοπικός άρχοντας πρέπει να ακολουθήσει προκειμένου να μη βρεθεί χαμένος. Πράγματι, ο συγγραφέας του *Στρατηγικού* αποτρέπει τον τοπικό άρχοντα, που γίνεται αποδέκτης των παραπόνων της τοπικής κοινωνίας, να έλθει σε μετωπική σύγκρουση με τον εκπρόσωπο της κεντρικής εξουσίας. Ο Κεκαυμένος τονίζει *οὐ λέγω σοι, μὴ λαλεῖν διὰ τὴν χώραν καὶ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ*, αλλά ο τρόπος πρέπει να μην προκαλεί τη σύγκρουση¹⁹. Ο κίνδυνος που ελλοχεύει στη μετωπική σύγκρουση είναι να βρεθεί ο τοπικός άρχοντας κατηγορούμενος ως στασιαστής, που τέθηκε επικεφαλής επανάστασης (*λαοσυνάκτης*), με αποτέλεσμα να χάσει το κεφάλι του. Στην καλύτερη περίπτωση, αν η τιμωρία του παραμείνει σε τοπικό επίπεδο και προέλθει από τον εκπρόσωπο του κράτους, μπορεί να περιοριστεί στον εξευτελισμό, στο δάροισμο και στο κούρεμα. Η θέση του τοπικού άρχοντα μέσα στην κοινωνία του συνεπάγεται την υποχρέωση να προστατεύσει τους ανθρώπους της περιοχής από την κεντρική εξουσία και είναι ο τρόπος συμπεριφοράς που κάνει τη διαφορά.

Ο συγγραφέας του *Στρατηγικού* τελειώνει τη νοουθεσία του για τις σχέσεις που ο τοπικός άρχοντας πρέπει να διατηρεί με τον εκπρόσωπο του κράτους στην περιοχή του με τη φράση *καὶ εἰ μὲν ἔχεις ἀξίωμα, τίμα αὐτό, καὶ ἵνα σὲ τιμήσῃ· εἰ δὲ οὐκ ἔχεις, σπούδασον ἵνα ὁμοίως τοῖς ἀξιωματικοῖς καὶ κρεῖττον αὐτῶν τιμήσωσί σε*²⁰. Με τον όρο *ἀξίωμα* θα πρέπει να κατανοήσουμε τον τίτλο που ο τοπικός άρχοντας μπορεί να κατέχει στην κρατική ιεραρχία, έναν τίτλο που επικυρώνει την κοινωνική θέση του. Το αξίωμα αποτελεί τίτλο τιμής και είναι χαρακτηριστικό ότι, στις παραινέσεις του προς τον αυτοκράτορα, ο Κεκαυμένος ζητά να μη δίνονται τα αξιώματα παρά μόνον σε όσους τα αξίζουν πραγματικά, στον στρατιώτη που είναι έτοιμος να θυσιαστεί ή τον υπάλληλο που εργάζεται σκληρά²¹. Η κατοχή κάποιου αξιώματος ή η άσκηση κάποιου λειτουργήματος αυξάνει την ισχύ του πρoύχοντα, του οποίου η πολιτική δύναμη, ωστόσο, βρίσκεται στην τοπική κοινωνία: *εἰ καὶ ἐν οἰκίᾳ ἰδιάζεις, ὑποτάσσεται δέ σοι ὁ λαὸς τῆς χώρας*²².

18. §38.

19. §38.

20. §38.

21. §79.

22. §58.

Η ανάληψη της ευθύνης της διοικητικής εξουσίας, με εξαίρεση την είσπραξη των φόρων, αποτελεί ευχής έργο για τον τοπικό άρχοντα *τό δὲ πράττειν καὶ ἐξουσιάζειν ... μὴ παραιτοῦ ... ὅτι εὐλογία Θεοῦ ἐστὶ τὸ ἀξίωμα*²³. Ωστόσο, ο συγγραφέας του *Στρατηγικοῦ*, καταθέτοντας την προσωπική του εμπειρία για κριτές που είναι για γέλια και ψεύτες στρατηγούς²⁴, γνωρίζει πολύ καλά ότι η ανάληψη της οποιασδήποτε διοικητικής εξουσίας είναι, στην εποχή του, μια κερδοσκοπική επιχείρηση. Και πάλι, ο Κεκαυμένος, και μαζί του ο τοπικός άρχοντας, αντιμετωπίζει ένα δίλημμα. Ο συγγραφέας του *Στρατηγικοῦ* προτρέπει τον τοπικό άρχοντα να μην προβεί στην αγορά αξιώματος, γιατί, προκειμένου να αποσβέσει την επένδυσή, θα εκτεθεί στην κοινωνία του, θα γίνει μισητός και φορτικός σε όλους²⁵. Έτσι, η παρουσία των ανθρώπων της τάξης του στη διοικητική εξουσία πρέπει να είναι επιβράβευση της ικανότητας, νίκη της αξιοκρατίας. Στις νοθεσίες προς τον αυτοκράτορα, ο Κεκαυμένος τον προτρέπει να διορίζει στρατηγούς με σωφροσύνη και ευσέβεια και κριτές που να ασκούν τα καθήκοντά τους με φόβο Θεού και δικαιοσύνη²⁶.

Ο συγγραφέας του *Στρατηγικοῦ*, εκφράζοντας τους τοπικούς άρχοντες, απαιτεί από τον αυτοκράτορα να επισκέπτεται τις επαρχίες, προκειμένου να ασκήσει έλεγχο στις δραστηριότητες των υπαλλήλων και να αναζητήσει και να επανορθώσει τις αδικίες, *ἃς παθάνουσιν οἱ πτωχοί*. Η παρουσία του αυτοκράτορα στις επαρχίες, βεβαιώνει ο Κεκαυμένος, θα έχει και άλλα ευεργετικά αποτελέσματα, κυρίως σε ό,τι αφορά στην άμυνα της αυτοκρατορίας, αφού ο μονάρχης θα μπορέσει να εκτιμήσει τις στρατιωτικές δυνατότητές τους. Σε αυτήν την εκτίμηση θα πρέπει να συμπεριληφθεί και η διάθεση του τοπικού πληθυσμού, *το πῶς διάκειται καὶ εἰς τί βλάπτεται καὶ εἰς τί ὠφελεῖται*. Με τον τρόπο αυτό, ο αυτοκράτορας θα εξασφαλίσει, όσον αφορά στο στρατό, ότι δεν θα γίνει ανταρσία, και, όσον αφορά τον πληθυσμό, ότι *οὔτε ἐπαναστάσονται τοῖς πράττουσιν*, με αποτέλεσμα να βρίσκονται *ἐν εἰρηνικῇ καταστάσει*. Παρουσιάζοντας τις επισκέψεις στην επαρχία ως μια πρακτική των πρώτων αυτοκρατόρων, είναι η μόνη φορά που ο Κεκαυμένος αναφέρεται στο αλλοτινό μεγαλείο της αυτοκρατορίας²⁷. Ο τοπικός άρχοντας επιθυμεί αρμονικές σχέσεις με την κεντρική εξουσία.

Είναι γνωστό, ο συγγραφέας του *Στρατηγικοῦ* θεωρεί ως πρόσχημα την εκδοχή, που μεταφέρεται από τους χρονικογράφους και τους ιστορικούς, ότι η επανάσταση του λαού της Κωνσταντινούπολης, αλλά και των ανθρώπων από την

23. §44.

24. §79.

25. §60.

26. §82.

27. §88.

επαρχία που βρέθηκαν εκεί, κατά του Μιχαήλ Καλαφάτη οφειλόταν στο γεγονός ότι αυτός εξόρισε τη νόμιμη κάτοχο της αυτοκρατορικής εξουσίας, την πορφυρογέννητη Ζωή²⁸. Για τον συγγραφέα του *Στρατηγικού*, αλλά και τον τοπικό άρχοντα, η πολιτική ζωή έτσι όπως την εννοούν στην Κωνσταντινούπολη, με τις ίντριγκες, τις ιδεολογικοποιημένες κατηγορίες και ύβρεις²⁹ και τους αγώνες μεταξύ ομάδων, μοιάζει να μην έχει κανένα ενδιαφέρον. Ο Κεκαυμένος επιδιώκει την πολιτική αναγνώριση μιας κοινωνικής τάξης, των τοπικών αρχόντων, και την καταξίωση των αξιών της. Το *Στρατηγικόν*, κατά κάποιο τρόπο, αποτελεί την πολιτική έκφραση των τοπικών αρχόντων, οι οποίοι ίσως είναι το επαρχιακό ισοδύναμο των αστικών στρωμάτων, εμπόρων και βιοτεχνών, που τον 11ο αιώνα ως πολιτικό κίνημα έπαιζαν ολόένα και σημαντικότερο ρόλο στη λήψη αποφάσεων στην Κωνσταντινούπολη. Το *Στρατηγικόν* είναι ένα πολιτικό και ιδεολογικό εγχειρίδιο για τον προσανατολισμό των τοπικών αρχόντων, γιατί *μέγα ἐστὶν τὸ στοχάζεσθαι καὶ κατανοεῖν τὴν φύσιν τῶν ὄντων καὶ πράττειν τὰ δέοντα*³⁰.

28. §83.

29. Ο Κωνσταντίνος Μονομάχος παντού ονομάζεται και παρουσιάζεται ως ευσεβέστατος αυτοκράτορας· η μόνη εξαίρεση είναι η §83 όπου ο αυτοκράτορας αυτός *τὴν βασιλείαν τῶν Ῥωμαίων διέφθειρε καὶ ἠρήμωσε*. Ίσως, έχει σχέση με τους έρωτες που αναφέρει στη συνέχεια.

30. §56.